

TÜRKÇEDE SLOGANLAŞTIRILAN DİL BİRLİKLERİNİN TOPLUM DİLBİLİMSEL İŞLEV ÇÖZÜMLEMESİ ÜZERİNE BİR DENEME

Araş. Gör. Özgür Kasım AYDEMİR
Pamukkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi,
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
okaydemir@gmail.com

Özet

Sloganları, salt siyasi yönlendirim söylemleri olarak değil de kitle kültürünün temel dinamiklerinden biri niteliğiyle değerlendirmekteyiz. Bildiride, sloganlar aracılığıyla içsizleştirilen dil birliklerinin yığınlaştırılan toplumumuz üzerindeki uygulama yöntemlerine ve etkilerine dikkat çekilmeye çalışılmıştır. Kitle kültürü sınırları içerisindeki çalışma evreni bütüncemiz televizyon aracılığıyla işletilen Apollonca ve Dionizosça söylemler üzerine işletilmiştir. Belirtilen dil birlikleri üzerine incelemelerimizde oklu ayraçlama tabanlı yöntem kullanılmış ve derialtı modeli uygulamaları saptanmıştır. Belirtilen saptamalar ise post-yapısal bir yaklaşımla, toplum dilbilim sınırları içerisinde değerlendirilmiştir.

Anahtar Sözcükler

Dilbilim, toplum dilbilim, yapıbozum, iletişim, derialtı modeli.

AN ARTICLE ABOUT THE SOCIOLINGUISTIC FUNCTION ANALYSIS OF THE LANGUAGE UNIONS AS CATCH-WORDS IN TURKISH

Abstract

We asses the slogans as one of the based dynamics of mass-culture but not as solely political guide expression. In this article, practice methods and influences of unities of language which are made meaningless by means of slogans on our massed society are paid attention. Work of our world, inside of the boundary of mass-culture, is processed by means of television on Apollonish and Dionizish. In our analyses on unities of language which have been mentioned before, method which is based on "oklu-ayraçlama" has been used and determinated methods of hypodermic model. Determinations stated here have been evaluated in terms of sociolinguistics by post-structural approach.

Key Words

Linguistics, socio-linguistics, deconstruction, communication, hypodermic model.

I. Giriş

Çalışmamız küreselleşmenin temel dinamiklerinden biri olan iletişim kavramıyla ilgili bulunan kitle kültürü sınırları içerisinde gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Kitle kültürü üzerine gerçekleştirdiğimiz incelememizde, dil birliklerini kitleyi yönlendiren iktidardan ayrı düşünmeyerek, dilin iktidar ilintisine de değinmeye çalıştık. İletişimsel evrene ait öğelerden yararlanarak, kitle kültürünün yaygınlaşmasını sağlayan iktidarın yansıtıcıları olan gözde iletişimcilerin, dil kullanımlarının, dil-bilinç bağlamında toplum dilbilimsel yönüyle değerlendirilmesi gerektiğine dikkat çekmeyi amaçlandık. Sabri Ülgener, sloganlar üzerine düşüncelerini "*Slogan, aslında, bir savaş nârası, bir hücum çığılığı demek! Ritim ve ton olarak yankılanışı akıl ve mantık tarafına seslenişten daha güçlü ve sürükleyici...Slogan, bu haliyle, davaya taraftar katmak veya hasım yaratmak noktasında paketlenip ileri sürülen kısa, toplu ifade şekilleridir*" (Ülgener: 1983, 146)." tümceleriyile ifade etmiştir. Ancak, küreselleşen dünyamızda savaşlar da nâraları da, yaşamın tüm alanlarında iletişimin etkin hızdan yararlanarak metoforik kalıplar içerisinde karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle sloganların, salt siyasi- politik söylemler niteliğiyle ele alınmaması gerektiği kanısındayız. Nitekim sloganlar, günümüz reklamcılık sektörünün kitle yönlendiriminde kullandıkları önemli silahların başında da yer almaktadır. Daha çok kitle (mass) kültürü üzerinde etkinliğini işleten sloganlar; öncelikle iletilerde, sonrasında da onları sıklıkla kullananların düşün evrenlerinde, içsizleştirici bir etkiye sahiptirler. Böylelikle, yığınlaştırılan kitle üzerindeki etkinliğinin iletişim felsefesine, zihin felsefesine dayalı kurgulamalarının, özellikle toplum dilbilimsel bakış açısıyla birlikte değerlendirilmesinin gerekliliği kanısındayız.

Bilinçli ve sistemli bir şekilde sloganlaştırılan dillik kullanımlar yoluyla, düşün ve anlamlandırma evrenimizin, başta toplumumuza özgü değerleri –kavramları- kullanarak yönlendiriminin ve sınırlandırımının gerçekliği, kendilikten uzakta tek tip kitle özelliği gösteren toplumumuzda gözlemlenebilecek somutluktur. Yayılım hızı en yüksek ileti türü olarak nitelendirebileceğimiz sloganların soyut kavramları da barındırması, soyutlukların madde katmanına geçerek işlem zenginliğinin azalmasını koşullandırmaktadır. Çoğu zaman bu yayılım hızına, kullanım sıklığı değerlerinin yüksekliği de eşlik eder. Sloganlar, sık ve yaygın kullanım özelliği ile öngörülenin aksine, –gerçek iktidar tarafından- hem işlenen kavramın alımlanmasını, hem de sık kullanımı ile kendisi ve tetiklediği diğer gösterenler dışındaki kavramlara ulaşılmasını engellemektedir. Bu ifademizden de anlaşılacağı ve incelememizde kullanılan yöntemlere ilişkin bölümde gerekçeleriyle bildirileceği üzere, değerlendirmelerimizi post yapısal ana yöntem üzerine kurgulamaya çalıştık. Bu kurgulamamızda post-yapısalcılığı etkilemiş dilbilimsel yönlü kimi kuramlar da işletilmiştir. “Adorno, Derrida’nın Deconstruction (yapıbozum) kavramını önceler. Gereğesi de Derrida’nunki ile aşağı yukarı aynıdır. Adorno’nun dili bozmasının nedeni şu: Elinin altındaki bu dil, kendi oluşumunda, onu oluşturan iktidarı onaylayıcı bir tarzda meydana gelmiştir. O, bu topluma karşı çıkacak, ama bunu bu toplumu onaylayan dil dille yapacak. Buradaki çelişkiyi bertaraf etmek gerek. Neden yalnızca bu değil. Kullanıla kullanılan dil içeriksizleşmiştir. Tıpkı sanat yapıtının dolaşıma girmesiyle metalaşması, özgünlüğünü ve özerkliğini yitirmesi gibi, dil de toplumsal kullanımda olmakla benzeri kaderi paylaşır. Adorno şöyle diyor: “Dilin başına gelen bela, yalnızca onun tek tek sözcüklerinde ve sözdizimsel yapısında değildir. İletişim girdabında pek çok sözcük tüm anlamdan önce anlama karşı kütle halinde birlikte kavrulur.” Sözcüklerin bu döne döne kavrulması yoluyla içi boşalır (Cogito, sayı 36: 2003 , 59).” İçi boşaltırılmış ve güdümlenmiş bir kitle dili ile yaşayanların; özgün düşünsel üretimler gösterebilmeleri, alımlayıcılık ve derinleşebilme yetileri an geçtikçe güçleşmektedir. Bu nedenle, kitle önüne sunulanların irdelenerek çözümlenmesi gerekmektedir.

Sloganlar aracılığıyla alımlayıcılıktan alıcılığa sürüklenen bireylerin, gereksinim duydukları kavramlarla aralarına modern bir set çekilmekteyken, bunu aşma çabası içerisinde olan seçkilerin varlığını da göz ardı etmiyoruz. Ancak burada, bireyin sosyalleşme gereksinimini sömüren modernitenin aforoz kozu, iktidarın en güçlü silahı olarak karşımıza çıkmaktadır. “Adorno ve Horrkheimer’a göre, Kültür endüstrisi çağında düzen, bedenleri serbest bırakır ve ruhlara saldırır. Artık düzen “benim gibi düşün ya da yokol” demek yerine “benim gibi düşünmekte serbestsin. Yaşamını ve tüm sana ait olanları da koruyabilirsin. Ancak o andan itibaren aramızda bir yabancısin” demektedir. Modern özne, modernliğin öznesi olduğu için modern değildir; modernliğin ürettiği özne olduğu için moderndir (Cogito, sayı 36: 2003 , 27).” Benzer görüşleri, farklı düşünürlerin teorilerinde de görebilmekteyiz. “Foucault’un çalışmaları, insan bilimlerine dahil olan herşeyin özellikle iktidar ve bilgi yapılarına bulaşık olduğunu ve bu yapıların biçimlerinin onların oluşturduğu söylemler üzerinde açık bir etkiye sahip olduğunu ileri sürer (Simith: 2005, 166).” Bu konuda özellikle etnometodolojiye dilbilimsel bir açılım kazandırmış olan Harvey Sacks’ın görüşleri (özellikle üyelik sınıflandırma aracı (membership categorization device) ve konuşma analizi (conversation analysis) kavramları) de Michel Foucault’un savunmaları ile büyük oranda çakışmaktadır. Örnekle evrenimizi oluşturan metinler, bir anlamda Michel Foucault’un; dayatılan kitlesel modernite içerisinde “neyin düşünülebilir, neyin düşünülemez, neyin söylenebilir, neyin söylenemez, dahası neyin duyulabilir, neyin duyulamaz olduğunu koşullandırıp belirleyen son derece kapsamlı bir söyleme-yaşama-algılama-kavrama çerçevesi (Trombadori: 2004, 112)”nın karşılığında işlettiği episteme kavramının işleminde değerlendirildi. Böylelikle eğlendirilmeye alıştırmış insanlarımızın, eğlendiğini ya da bilgilendiğini sandığı anlarda, zihinlerine nelerin, neden enjekte edildiğini yine dil aracılığıyla toplum dilbilimsel yönden çözümlenmeye çalıştık.

II. Kuram, Yöntem, Veri Tabanı

“Nietzsche, felsefenin Yunan’da Sokrates’le bittiğini söyler. (Cogito, sayı 36: 2003 , 39).” Özellikle Sokrates öncesi antik Yunan felsefesi üzerine temellendirebileceğimiz görüşe göre metinlerin içeriğine dayalı işlevi doğrultusunda kullanılan dil birliktelikleri farklı adlarla karşılanır. Çoğu düşünsel ve bilimsel nitelikli olan bilgiye dayalı metinlerde kullanılan dil Apollonca adlandırımı ile, çoğu sanatsal nitelikli olan eğlenceye dayalı metinlerde kullanılan dil ise Dionizosca adlandırımı ile karşılanmaktadır. Bu saptama başta sağduyu felsefesine dayalı tümcü (holistic) yaklaşımlarda (özellikle N. Rigel tarafından savunulmuştur) ifadesini bulan ana görüşlerle de teorik anlamda desteklenebilecektir. İletişim felsefesi sınırları içerisindeki bu görüşe

göre; “kişi eğlenirken ağırlıklı olarak duygularını kullandığından düşünmeyi geri plana iter...Tüketicinin, seyircinin kafasındaki boşluk, aşırı eğlendirilmeye alışmış, düşünmekten uzaklaşmış olmaktan kaynaklanır (Rigel:1995, 25).” Çalışmamızda bu özellikli birliklerin, iletişimsel işletim değeri yüksek metinlerinde kullanılan dil özellikleri ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Eğlenceye dayalı metinlerden kitle kültürü içerisinde yaygınlığı olan müzik dilinin seçimi yeğlenmiş ve aktarım etkinliği daha yüksek olan televizyon üzerinden müzik yayını yapan kanallardan bütünce (corpus) oluşturulmuştur. Apollonca adlandırılmış metin evreni içerisinde de yine iletişimsel etkinliği nedeniyle yüksek oranda izlenen televizyon kanallarındaki (ATV, Kanal D, Show TV) yine en yüksek oranda izlenen haber kuşağından, ana haber bülteni metinlerinden, bütünce alınmıştır.

Marx üzerine bir söyleşisinde Foucault; “68 Mayıs’ından sonra, Marx’tan ödünç alınan bir sözcük dağılımını alışılmamış bir üslupla dolaşıma sokarak o Hiper Marksist demeçleri veren, sonra da, bildiğiniz gibi, birkaç yıl içerisinde çekip giden o entellektüeller... (Trombadori: 2004, 118).” demiştir. Benzer bir kurgulama farklılaştırılan bir devinimle günümüzde de gözlemlenebilmektedir. Ancak söz konusu farklılaştırmalar artık düşünsel evrenlerin bütün bütün dışındaki bir alanda kurgulanmaktadır. Post yapısal yaklaşıma dayalı uygulamamızın doğası, özellikle kitle kültürünün ve bunun dilinin güdümlü özelliğidir. Post yapısalculara göre bilimsel duruşun eleştirisi iktidarla ilgilidir. “onlar Althusser’in yaptığı gibi birleşik, sınıf-temelli ideolojik sistemleri çözümlemek yerine, söylemlerin ve iktidar/bilgi yapılarının yayılmasına ve karşılıklı iç içe geçişlerine işaret ederler (Simith: 2005, 167).” “Foucault, söylemlerin hiçbir zaman iktidar ilişkilerinden bağımsız olmadığını ileri sürmüştür. Ona göre, söylemler, bağımsız, egemen, yaratıcı insan aklının ürünleri olarak da (hümanist geleneğin belirttiği gibi) kavranmamalıdır. Aksine bunlar, söylemlerin kendi kendilerine oluşturduğu ve düzenlediği insan grupları arasındaki iktidar/bilgi ilişkilerine bulaşıkturlar ve bu ilişkilerden meydana gelirler (Simith: 2005, 170).” Özellikle, kaplamı an geçtikçe genişleyen kitle kültürünün mutlak egemenliğine dayalı metinlerinin toplum dilbilimsel işlev çözümlenmesinde yapısöküm yönteminden de yararlanması gerektiği kanısındayız. Derrida’nın yapısöküm yönteminin nitel konumlandırımını ana hatlarıyla belirtecek olursak; “herhangi bir metin içerisinde geçen kavramların metnin bütünlüğü açısından tutarsız ve ikircikli kullanımlardan yola çıkarak, metnin yazarının kurduğu kavramsal ayrımların başarısızlığını açıklamak amacıyla geliştirilmiş bir metin okuma yöntemidir (Sarup: 2004, 55).” ifadesini kullanabiliriz. Ancak bunun önceliğinde ve tümleyiciliğinde kimi yapısal çözümlenmeler işletilmiştir. Bu çözümlenelerde Türkçe’nin özgül yapısını, dilin işlevsel işletim katmanlarıyla birlikte çözümlenebilme olanağını da sunan “oklu-ayraçlama yöntemi” kullanılmıştır (Karpuz: 1999, 625-639).

III. Bulgu ve Sonuç

Özellikle müzik metinleri içerisindeki dilbilgisel ve bunun da uçveriminde anlamsal açıdan yanlışlıklar barındıran ifadeler; sık tekrar edilişleri ve kitle (mass) tarafından işletimi, önemsenmesi gereken bilinç tahribatına neden olmaktadır. Kanımızca bu örneklerin, masum anlatım bozuklukları başlığı altında değerlendirilmemesi, özellikle toplum dilbilimsel etkinlikleri ile ele alınması gerekmektedir. Özellikle, yanlı(ş) kullanımı sonucunda, belleklerde katmanlanan birliklerin, dizimsel bağımlılık içerisinde buldukları diğer gösterenler de yine sıklıkla işletilen kavramlardandır. Böylelikle, salt bütün anımsanmasa dahi, tekrarlama sonucu bellekte oluşturulan fay hattı, diğer gösterenlerin tetiklemesiyle de işletilebilecektir.

Örnekleme evrenimiz içerisindeki müzik metinlerinde yineleme ögesi, kesinlikle, işlevsiz yinelemeler olarak değerlendirilmemelidir. Özellikle müzik kanallarının program akışı içerisinde de sıklıkla kullanıldıklarını da belirtmeliyiz. 21.04.06 ile 04.05.06 tarihleri arasındaki derlememiz (Kral TV, Flash TV, Viva TV) sırasında bir saatlik yayın içerisinde dahi, yinelenmeyen şarkının olduğu bir dilime rastlanılmamıştır. Aşağıda, her bir harf karakterinin bir kıtaya karşılık geldiği, karşısındaki ifadeninse kıtanın bütünce nitelikli birliğini karşıladığı ve yinelemeye dayalı işletimlerin açıklıkla gözlemlenebileceği dizilim özellikleri sunulmuştur. Bütünceler belirlenirken, sunulan birliğin müzik metninde de buluyor olmasına özen gösterilmiştir.

01.	a. Bana döndüğünde kapı açılmayacak	X 2
	b. Defolu erkek/sevgili istemem	X 2
	c. Ben hancı sen yolcu	X 4
02.	a. Ayrılıktan sonra da değer verilmeli	X 2

- b. Artık inadına hep aşk yaşayacağım X 2 (aşkın tek gerekçesi inat olmuş ki bu anlamsız gerekçe çoğu köklü düşünsel akımların sokağa düşürülmesi sürecinde de sloganlaşmıştır)
- c. Beni zaptedemezsin yangınım çok büyük X 5
- 03 a. Haberini alamıyorum, neredesin? X 2
- b. Küstün mü yoksa? X 9
- c. Sana ölüyorum X 2

(Bünyesinde 32 tümce barındıran bu metin, temelde sadece 6 farklı tümceden oluşmaktadır ki toplam tümcelerin 20'si sadece 2 tümce tekrarından oluşmaktadır.)

- 04 a. Gidişine engel olmam ama üzüldüm X 3
- b. Beni anla ve terk etme X 2
- c. Ama anlıyorum gitmelisin X 3
- d. Yaktım gemileri dönemem asla X 2 (düet)

("b." İle "c." Bölümleri arasında hiçbir gerekçe verilmemiştir. Ayrıca metinde "ama biliyorum senin bana sevmem gerek" ifadesi 4 kez yinelenmektedir.)

- 05 a. Birgün kavuşursan bir şey söyleyemem X 6
- b. Ama yine de sen söyle X 3
- 07 a. Bu aşk değil işkence; bu sene (!) kafayı yemek üzereyim X 2
- b. Seni sildim X 4
- c. Sabır dayandıramıyorum, nefes alamıyorum

(Her kıta arasında önündeki ve ardındaki sözcükle ses benzerliği de olmayan, türkülerimizde nakaratlarda kimi zaman kullanılan ancak kesinlikle bir anlam evrenine gönderme yapan "hey, bre, ah, oy, ley, loy" sözcüklerinin yerini şu ifade alıyor: "Yaba yelle, yaba yelle" X 4.)

- 08 a. Gittiğinden beri yüzüm gülmez oldu. X 2
- b. Yarım beni artık sevmez oldu X 3
- c. Yana yana seni ararım X 4
- 09 a. Art niyetsiz doğal halim budur X 4
- b. Tüm gönüllere aşk aşıyorum X 2
- c. Ya biri denk gelirse de aşkı bulursam X 6 (Bu kıtanın genelinde aşk üzerine deneme yanılma telkini yapılmakta.)

- 10 a. Hep ezdin sen beni, anlamadın sevgimi X 2
- b. Yaktım gemileri, sen kaybettin, beni yorma X 6

(metin içerisinde "bir gün gidersen, çıkarsan karşıma bitirdin senden önce beni" tümcesi 2 kez yinelenmiş. Bu çelişkileri de barındıran anlamsız birlikteliğin, özellikle tv üzerinden müzik yayını yapan çocuk ve genç yaşta hedef kitlenin dil ve düşün kullanımını kısırlaştırması ve tahrip etmesi kaçınılmazdır.)

- 11 a. Hâlâ seni arıyorum X 2
- b. Meğer aşk ne garipmiş, inanmazdım X 2
- c. Ben sana hiç alınmadım, seni bekliyorum X 4
- 12 a. Yalnızım ve zaman geçmiyor X 2
- b. Artık seni sevmiyor ama sana değer veriyorum X 3
- c. Yeter; bana yalan söyledin. X 3
- 13 a. Hayat akıp giderken yetişemiyorum
- b. Şimdi ellerin bomboş, yalnız kaldım X 2
- c. Umutlarını da yel aldı X 3
- d. Artık herşeyimden vazgeçtim X 2
- 14 a. Özlüyorum artık, gel X 2
- b. Aşığım, seviyorum anlasana X 8
- c. Seni nasıl özlemişim bir bilsen X 2
- d. Gönlüm seni bekler hadi dön X 2
- 15 a. Meğer sen herşey demekmişsin X 2
- b. Meğer sen bana gerekmişsin X 2
- c. Kaşla göz arasında fena alıştım sana X 2
- d. Delinin tekiyim ama üzdüysem özür dilemesini de bilirim X 7
- 16 a. Ben kafayı senle bozmuşum X 2
- b. Sana hapsolmuş, can evimden vurulmuşum X 5
- c. Sensiz ömrün anlamı yok X 2

- 17 a. Artık sana asla inanmam

- b. İşin gücün hep yalan dolan, sana inanmam X 2
c. Yalanmış verdiği sözler X 8
d. Yeter artık inanmam döktüğün dillere, git sabrım taşmadan
- 18 a. Derbederim, perişanım, gelsene X 6
b. Kuşlar bile yuvalarına dönüyor, sen de dön X 2
c. Senden vazgeçmeden beklerim X 2
- 19 a. Seni sevdim diye mahvoldum, çok konuşma yeter X3
b. Vıdı vıdı ettin kuruttun beni X6
- * Eser, ünlü bir Türk sanat müziği sanatçısı tarafından seslendiriliyor. Şarkının ikinci kısmının- kıtasının- tamamı 4 farklı sözcüğün toplam 90 kez yinelenmesinden oluşuyor ki belirtilen 4 sözcükten biri “et-” yardımcı eylemi.
- 20 a. Çok sabrettim ama aşkımın karşılığında aldatılmışım X 2
b. Suç bende ki hayin olduğumu düşünmemişim X 4
c. Doktorum yasakladı, uzak dur, sana allerjim var X 6 (ince hastalık etkisindeki ve kalıcılığındaki aşkın hastalık karşılığı artık metinde 24 kez yinelenen “allerjim var” ifadesiyle karşılanmış.)
- 21 a. Yar benden uzakta olsa da onun beni sevdiği yalanına tamah ederim
b. Bilmem niçin aklım o ılık tende X 5
c. O yar beni talan etti, sinemi viran etti X 2
d. O yare ben yine de ah etmem
- 22 a. Geç kalmadan beni hemen süsle
b. Eğlenceler başlamak üzere beni hemen süsle
c. Süslüyüm, nazar değmesin X 8
d. Bu şarkı bitmez, geciktik, beni hemen süsle X 4
e. Herşeyim var beni hemen süsle
f. Hayat bir bayram, beni hemen süsle
- (Şarkıda süs sözcüğü 32 kez işletilmiş ve metin içinde bütünlük gösteren hiçbir anlam odağı bulunmuyor.)
- 23 a. Seni unutamıyorum ama dayanmalıyım. X 2
b. Senle başladı ve bitti artık aşk benden geçti X 3
c. Açılan kapı kapandı artık aşk benden geçti X 2
- 24 a. Aşk dünyamız fener alayı gibi azı dolu duman altı X 4
b. Bizi pişirmesi gereken ama yakan sadece aşktır X 8
c. Kendimiz olup çimenler üstünde aşk açalım
- (Şarkıda eş gönderimsel nitelikli de değerlendirilebilecek ve toplam 84 kez geçen şu sözcüklerin eşit sayıda işletildiği saptanmıştır; aşk, ateş, yak-/yan- (28'er kez).)
- 25 a. Güllerim soldu kaldırımlarda X 2
b. Bir tek sana güvenmiştim, sevindim ama sevinmek suçmuş X 2
c. Hani senin her şeyindim? X 8

İncelenmiş olan haber metinlerinin içeriklerine dayalı dizilimi ve bunlara ilişkin bilgiler aşağıda sunulmuştur:

(28.04.06; Kanal D Ana Haber)

Giriş, selamlama.....	2 tümce
1. Hilal operasyonu ve Kuzey Irak'taki yansımaları.....	69 tümce
2. Hilal operasyonuna katılan askerimizin yaşam koşulları.....	31 tümce
3. Başbakanın günlük programı ve muhalefetle olan polemigi.....	27 tümce
4. Merkez Bankası başkanının genel bilgilendirmesi ve kira artış oranları.....	23 tümce
5. Güvenlik kamerasına dayalı döviz bürosu soygunu.....	40 tümce
6. Öğrencilerin, Kurtlar Vadisi benzeri kısa film yapmaları.....	24 tümce
7. Yargının üst kademesinden cenaze töreni haberi.....	12 tümce
8. Zehirli atıklar.....	13 tümce
9. Ankara'da adliye yemekhanesinde at ve eşek eti kullanımı.....	10 tümce
10. Trafik sorunu ve kaza tutanağı düzenlemesine ilişkin değişiklik tasarısı.....	22 tümce
11. İtfaiye milli takımı ve itfaiyeciler.....	43 tümce
12. Başbakanın eşi ve çevresinin yemek-defile-gezi programı.....	17 tümce
13. AB futbol maçında başbakanla birlikte oynaması belli olmayan eski futbolcunun haberi.....	19 tümce

14.	UEFA yarı finali maçının değerlendirmesi.....	19 tümce
15.	İnternet üzerindeki 5 alış veriş sitesinin tanıtımı.....	20 tümce
16.	Shakira'nın Latin Müzik Ödülleri Gecesi'nde 6 ödül alması.....	7 tümce
17.	Haftanın genel yorumu.....	14 tümce
18.	Günün genel özeti (haberlerin öncesinde de vardı).....	13 tümce
19.	Kanalda yayımlanan bir haber programı içerik tanıtımı.....	4 tümce
	Kapanış ve dilekler.....	4 tümce

(02.05.06 ATV Ana Haber)

	Giriş, selamlama.....	1 tümce
1.	Hilal operasyonunun tepkileri ve karşı tepkileri.....	17 tümce
2.	Erdoğan-Baykal polemigi/atışması.....	14 tümce
3.	Şemdinli duruşması.....	3 tümce
4.	Demirel-Erdoğan polemigi/atışması.....	5 tümce
5.	Çocuk kapkaççıların yakalanması ve kapkaç çetesi operasyonu.....	20 tümce
6.	Çocuk bakıcılığındaki sahtekarlık.....	14 tümce
7.	Irak savaşının Avrupa'daki seçimlere yansımaları ve İtalya'daki seçimler.....	25 tümce
8.	Fortis Türkiye Kupası maçı öncesi haberler.....	25 tümce
9.	YÖK'ün AÖL'lere kabul koşulu bildirimini.....	2 tümce
10.	Boğaz köprüsünün zirve noktasından canlı yayında köprüye ilişkin haberler.....	80 tümce
11.	Tarkan'ın yeni şarkıları.....	17 tümce
12.	Çin'deki büyük su altı akvaryumunun tanıtımı.....	57 tümce
13.	7 yıl öncesine dayalı arşiv haber (Merve Kavakçı).....	27 tümce
14.	Gelişmelere ilişkin animasyon sunumu (Bizim City; Demirel'in siyaset yapması).....	2 tümce
	Alınan ödüllerin tanıtımı ve teşekkür.....	3 tümce
	Kapanış ve dilekler.....	2 tümce

(04.05.06 SHOW TV Ana Haber)

	Giriş, selamlama.....	1 tümce
1.	Rum vekilin kışkırtıcı gösterisi.....	14 tümce
2.	Hakkari'deki terör eylemi.....	13 tümce
3.	Şemdinli duruşması.....	7 tümce
4.	Pasifik'teki deprem.....	4 tümce
5.	Fortis Türkiye Kupası'nı Beşiktaş'ın kazanması.....	17 tümce
6.	Alkollü birinin kavga edip silah sıkması sonucu polis kovalamacası.....	15 tümce
7.	Kapkaç operasyonu.....	31 tümce
8.	Güney Kore'deki ABD karşıtı çiftçi eylemi.....	11 tümce
9.	Öğretmenin, karşılıksız aşkının okuduğu üniversiteyi silahla basması.....	11 tümce
10.	İstanbul'da bir hırsız-polis kovalamacası.....	10 tümce
11.	Pazarıcı esnafı eylemi.....	14 tümce
12.	Kaybolan iki ilköğretim öğrencisinin ölü bulunması.....	14 tümce
13.	Güvenlik kamerasından kuyumcu soygunu.....	12 tümce
14.	Erken doğan bebeğin sağlığını kazanması.....	19 tümce
15.	3 yaşındaki çocuğun kaza sonucu ölümü.....	11 tümce
16.	Kıyamet habercisi olduğu ileri sürülen canlıların bilindik bir balık olduğu haberi.....	18 tümce
17.	Kanalda yayımlanan yarışma programının özet tanıtımı.....	17 tümce
18.	Yaşlanınca huzur evine mi gidilmeli sokak çalışması haberi.....	8 tümce
19.	Lut gölü tuzunu 20 dakikada vücudu inceltmesi haberi.....	12 tümce
20.	İstanbul'da yakalanan bir metrelik ıstakoz haberi.....	21 tümce
21.	Konut tanıtımı.....	14 tümce
22.	Ucuz giysi alışverişi önerisi/tanıtımı.....	11 tümce
23.	Araç kasko kapsamı ve otoparklar.....	17 tümce
24.	İki medyatik bayanın kişisel tartışması.....	8 tümce
	Kapanış ve dilekler.....	4 tümce

Kanallarası haber metinlerinin dizilimde büyük oranda eş işlevlilik bulunduğu görülebilmektedir.

Tekrarlar müzik metinlerinde olduğu kadar, haber metinlerinde de işletilmektedir. Kimi zaman Chomsky'nin adlandırımıyla, eşgönderim niteliği taşıyan birimlerin, bir de haber bantlarında görüntülü olarak hikaye edilmeleri, iki boyutlu bildirişim dizgesinin ikinci boyutunun da tekrarı tümleyip güçlendirici niteliklidir. Başta güvenlik kamerasına dayalı haberlerde olmak üzere haberlerde söylem yinelenmelerine iletişimlik sunumun diğer boyutunu oluşturan görüntüler de eşlik etmektedir. Hatta araç anahtarının otopark görevlisine verilmesi dahi canlandırılarak ve yinelenerek sunulmaktadır.

Haber özetleri, programın başında ve sonunda olmak üzere haber içi yinelenmelerinin dışında iki kez daha yinelenmektedir. *“Tekrar kavramının öneminden Aydınlanmanın Diyalektiği'nin Kültür Endüstrisi bölümünde de bahseder Adorno ile Horkheimer. Kültür Endüstrisinin yaptığı şey nedir? İnsanın kültürel üretimini bir tür formüle indirgemek. İnsanlar aptallaştırılmak isteniyor. Bütün Hollywood filmleri, Broadway müzikalleri, radyo programları vesaire...bütün bunlar hep aynı formülün tekrarlanması üzerinden giden aptallaştırıcı bir üretim (Cogito, sayı 36: 2003 , 56).”* Bu görevi artık bizim medyamızın da üstlendiğinin bildirimini fazla iddialı bir önerme olmayacaktır. Nitekim asıl haberler (farklılaşan gerekçelerle de olsa!) kısa geçilmek, satır aralarında verilmek durumundadır. Örneklerden birkaç tanesini paylaşacak olursak; bir cenaze haberinin içerisinde danıştay başkanı seçimi öncesi başkan vekilinin adı ve kamuoyunca çok da bilinmeyen akrabalık bağları, farklı cümleler içerisinde serpiştirilmiştir. Gösterişli bir açılış etkinliğinin gerekçesi olan 2500 dükkanlık iş merkezinin tapu dağıtımında başbakanın sadece 650'sinin tapusunu verebildiği diğerlerine talep olmadığı haberi yirmi cümlelik metin içerisindeki bir cümlede işlenebildi. Demirel ile Erdoğan arasındaki türbana dayalı polemik haberinden hayli sonra Merve Kavakçı ve onun ABD vatandaşlığı anımsatıldı. Bu yöndeki okumalar daha çok iletişimsel ruh dilbilim ve psikolojik harp kapsamı içerisinde değerlendirildiğinden ve asıl konumuzun içinde tam olarak yer almadığından, belirtilen yüzeysel örneklerle yetiniyoruz.

Ana haber programlarının sonlarına doğru, gerçel ve tümel haber niteliği taşımayan gösterenlerin arttığı, hatta salt egemenlik sağladıkları gözlemlenebilmektedir. Özellikle haber bültenlerinin sonlarına doğru *eğlenceli* belirteciyle yansıtılan bu evreni olumlu haberlerin sunulmasını gün içinde yorulan kitle dışı bireylerin de öykündürülen moderniteyi olumlamasını kolaylaştırıcı işlevi ile değerlendirmek gerekmektedir. Haber metinleri içerisinde hiçbir soru sorulmamasına karşın, tümce başlarında sıklıkla “evet” sözcüğünün kullanımının, dikkat çekmeye çalıştığımız olumlatmalar içerisinde işlevsel etkinliğe de sahip olduğu kanısındayız. *“kültür endüstrisinin de en önemli işlevi insanları dünyayla barışık tutmak ve bu dünyayı olumlamalarını sağlamak. Yani Kültür Endüstrisinin insanlara verdiği sahte bir keyif var (Cogito, sayı 36: 2003 , 56).”* Bu olumlatmanın etkinliğini göstermesindeki hızlandırıcı ve perçinleyici işlevi, eğlenceye dayalı metinlerde kullanılan dil birlikleri üstlenmekte ve yerine getirmektedir. Sloganlaştırıcı yönüyle, apollonca ve dionizosça bir birini bütünlemektedir. Kitle dışı bireylere (seçkinlere) yönelik bu yaklaşımı, iletişim ve kültür felsefesi tabanlı, deri altı modelinin (hypodermic model) işletimi niteliğiyle değerlendirebiliriz. Müzik dili içerisinde -ikili özel ilişkiye dayalı-, aşağıda yinelenme sayılarıyla birlikte verilen bağımsız gösterenler deri altı modelinin öncülleri niteliğindedir:

Gösteren	Geçiş Sayısı	Gösteren	Geçiş Sayısı	Gösteren	Geçiş Sayısı
Sev-	95	Kalp	8	Öl-	6
Aşk	81	Gönül	8	Vıran ol-	4
Yar	28	Dudak	8	Mahvol-	3
Yar	26	Öp-	7	Sızla- (seven)	4
Canım (sevgili karşılığında)	24	Ten	6	Aldatıl-	2
Gül (sevgiliye sunulan çiçek)	12	Bit-	6	Aldan-	2

“Aldatıl-“ ve “aldan-” işletmelerinin karşısında, “aldat-”ın işletilmemesinin gerekçesi de yine belirttiğimiz deri altı modelinin koşullandırımındadır. Belirtilen işleve sahip öncül kullanımların ardından, yine müzik metinleri içerisinde (ikili özel ilişkilere dayalı) yer alan kitle kültürüne ilişkin deri altı modelinin ardıl birliklerinin bir kısmı aşağıda sunulmuştur:

“Defolu erkeklerden istemem sevgili”

“Sen kaybettin, beni yorma”

“Bu sene kafayı yemek üzereyim (+yaba yelle yaba yelle)”

“Seni sildim, sildim bütün anılarımı”

“Ya tutarsa, ya tutarsa, ya tutar da biri denk gelirse?”

“Sana sardım, kuruyorum”

“Ben kafayı senle bozmuşum”

“Vıdı vıdı ettin kuruttun beni (+çok konuşma, yeter!)”

“Doktorum yasakladı, uzak dur benden, sana allerjim var.”

“Elimde ayna, ama çatlama, hadi canım beni süsle”.

Haber metinlerinde ise, sunucu tarafından (daha çok haber niteliği taşıyan ilk haberlerde) kitlenin daha sıkı bir şekilde bağımlı kılınmasına yönelik; “hakkaten; gelecek; aktarıcaz; naapar; aslında; cidden; emin olun ki; dönüşüveriyö; bu arada aklıma geldi hemen söyliyim; leverpol, milanı kupadan edivermişti, bilmem seyrettiniz mi?; herkez; diyerekten gösteriliyo; gene buluşalım; diğil, Allah ömürler versin; Hong Konk neree, Norveç nere?; para var, imkan var ki gelmiş; atlıycak gibi oldu; batan geminin malları ” benzeri günlük/teklifsiz söylemler kullanılmaktadır. Çünkü kurguladıkları kitle, kendisinden çok farklı kişilerin, iletişimsel kusuru kendisinden az kişilerin karşısında rahat etmeyip, onlarla daha az vakit geçirmeyi isteyebilecek ve kanal değiştirebilecektir.

Haber metinleri içerisinde anlamsal ve işlevsel bütünlüğe aykırı birlikler de kullanılmaktadır. Örnekle evrenimiz içerisinde yer alan haber metinlerinden; itfaiye milli takımımıza ilişkin haberin dördüncü dakikasında yankılanan şu ardışık tümceler gibi: “Siz hiç itfaiye milli takımımız olduğunu biliyor muydunuz? Eminim ki bilmiyordunuz? Ancak onlar Türkiye Milli İtfaiye Takımı.” Ya da Merkez Bankası Başkanı’nın, genel ekonomik durum ve kira artışı üzerine sunumuna ve değerlendirmesine dayalı haberde yer alan şu ardışık tümceler gibi: “...enflasyon düşüyo dedi. Arkasından da uyardı. Kira artışı enflasyonu tetikliyo...Merkez bankası başkanı Durmuş Yılmaz’ın evi var. Kendi evinde oturuyor. Evin bahçesinde soğan yetiştiriyor ama kiralardan şikayet ediyor.”

Alt başlıkları, çok da nitel bir bilgilendirim ile bağdaşmayan “güvenlik kamerasına dayalı adi suç,magazin, spor, reklam işlevli tanıtım, siyasi polemik” haberlerinin Kanal D ana haber bülteni içerisindeki oranı %31,5; ATV ana haber bülteni içerisindeki oranı %41,9; Show TV ana haber bülteni içerisindeki oranı %38,8’dir.

Örnekle evrenimiz içerisinde saptadığımız toplam magazin haberlerinin % 49’u; siyasi polemik haberlerininse %59,6’sı sadece Kanal D’nin; reklam işlevli tanıtım haberlerinin de % 47’si sadece Show TV’nin ana haber bültenlerinde yer almaktadır.

Haber metinlerinin içeriklerine dayalı diziliminde de somutlaştığı ve özellikle iletişim felsefesinden hareketle kanksandığı ölçüde, iletişimsel dizge içerisinde etkin öge, öncül konumlandırımıyla işletilir. Müzik metinlerinde kullanılan tümcelerdeki ilk ögelerin işletim değerleri aşağıda sunulmuştur:

Haber metinlerinde kullanılan tümcelerdeki ilk ögelerin işletim değerleri de yine aşağıda sunulmuştur:

Özne	161	15,466
Nesne	102	9,8
Seslenme	37	3,555
Zarf Tümleci	390	37,464
Seslenme	33	3,215
Zarf Tümleci	105	10
Yüklem	40	3,536
TOPLAM	1121	109
Özne	536	47,392
Nesne	47	4,155

Aydınlanmanın Diyalektiği'nde "Modern birey, sürekli yeniden üretilen üründür (Adorno-Horkheimer: 1989, 154)." Savını ileri süren Adorno ve Horkheimer'e şu noktada bir katkıda bulunabiliriz. Bu değişiklik medya kurgulu kitle kültürü içerisinde sadece işlevsizleştirilmiş dışsal ürün olabilecektir. Farklı günlerde, farklı kanallardan derlenen haber metinlerinde içeriğe dayalı bir paralelliğin bulunması tesadüfi olmaz. Kitleye dayalı tek tipleştirimin bir diğer somutlaşmasını ise eğlenceye dayalı –dionizosça- söylemde gözlemleyebilmekteyiz. Sözde farklı kitlelere hitap eden müzik türlerinin tamamında aynı söylem bulunmaktadır. Yaşam tarzının ve müzik zevkinin/tercihinin farklı olduğunu ileri süren ve kitle içerisinde yer alan insanların söylemlerinde bir farklılığın bulunmaması (sadece köklü olmayan müzikal farklılıklar bulunmaktadır) kitle kültürü kurgulayıcılarının küresel tek tipe doğru giden başarıları olarak değerlendirilebilir. Bizim gibi kültürel zenginliği bulunan toplumlarda dahi kısırlaştırılmış tek tip kitlenin genişleyebilmesinin oldukça düşündürücü ve ürkütücü bir gerçeklik olduğu kanısındayız.

İletişimsel hızıyla küreselleşmesini sağlamlaştıran evrenimizde, Türkçe'nin özellikle özgün düşünselliği sağlayıcı özelliklerine tam anlamıyla sahip olunmaması durumunda, eğlendiğini ya da bilgilendiğini sanan insanlarımızın edinçselliğe sürüklenişinin önüne geçilemeyecektir. Sunulan verilerin ve değerlendirilmelerinin sonucunda, dilbilimin iletişim-düşün bağlamındaki etkinliğini ve işlevsel önemini özel çalışma sahamızdan hareketle bir kez daha vurgulamaya çalıştık. Böylelikle dilimizden öte düşün ve anlam evrenlerimizin sloganlaştırılarak içsizleştirilmesi çalışmalarına dikkat çekebildiğimizi umuyor; ilginize teşekkür ediyor ve hepinizin Karaman Dil Bayramı'nın kutlu olmasını diliyorum.

IV. Kaynaklar

- ADORNO T.W. - HORKHEIMER Max, Dialectic of Enlightenment, Verso, Londra, 1989
- ALTUĞ Taylan, Dile Gelen Felsefe, Y.K.Y. İstanbul, 2001
- ARSLAN Hüsamettin, İnsan Bilimlerine Prolegomena, Paradigma Yay., İstanbul, 2002
- AYDEMİR Özgür Kasım, Türk Halk Türkülerinin Dili Üzerine Toplum Dilbilimsel Bir Yaklaşım, II. Ortak Türk Dili ve Kültürü Araştırmaları Sempozyumu, Sofya St. Kliment Ohridski University –Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale, 2005
- BARTHES Roland, Roland Barthes (Çev. Sema RİFAT), YKY, İstanbul, 1998
- BİLGİSEVEN Amirân Kurtkan, Sosyal İlimler Metodolojisi, Filiz Kitabevi, İst., 1994
- Cogito, Adorno: Kitle, Melankoli, Felsefe, Üç Aylık Düşünce Dergisi, YKY, Sayı: 36, 2003
- Cogito, Nietzsche: Kayıp Bir Kıta, Üç Aylık Düşünce Dergisi, YKY, Sayı: 25, İstanbul, 2001
- Cogito, Wittgenstein: Sessizliğin Grameri, Üç Aylık Düşünce Dergisi, YKY, Sayı: 33, İstanbul, 2002
- CULLER J., Yapısalcılığın Dilbilimsel Temeli (Çev. KILIÇ Veysel; Yayına Hazırlayan: AKSAN Doğan), TDK Yay., Ankara, 1982
- Doğu Batı, Türk Düşünce Serüveni: Geç Aydınlanmanın Erken Aydınları, Düşünce Dergisi, Sayı 16, Ankara, 2001
- FOUCAULT Michel, Marx'tan Sonra, Çiviyazıları Yay., İstanbul, 2004
- JAMESON Fredric, Dil Hapishanesi, Yapısalcılığın ve Rus Biçimciliğinin Eleştirel Öyküsü (Çev. Mehmet H. Doğan), YKY, İstanbul, 2003

- KARPUZ Hacı Ömer, Türkiye Türkçesinin Sözdizimiyle İlgili Çalışmaların Dil Bilimi Metodolojisi Bakımından Değerlendirilmesi ve Bazı Teklifler, 3. Uluslararası Türk Dil Kurultayı, Ankara, 1999
- KARPUZ Hacı Ömer – AYDEMİR Özgür Kasım, Televizyon Reklamlarının Dili, ISBN: 975- 97440-1-5 (basıma hazır)
- KEARNS Kate, Semantics, ST. Martin's Press, New York, 2000
- KUNDERA Milan, Saptırılmış Vasiyetler (Çev. Özdemir İnce), Can Yay., İstanbul, 1994
- LAKOFF George-JOHNSON Mark, Metaforlar Hayat, Anlam ve Dil (Çev. Gökhan Yavuz Demir) Paradigma Yay., İstanbul, 2005
- LULL James, Medya İletişim Kültür (Çev. Nzife Güngör), Vadi Yay., İstanbul, 2001
- LYONS John, Language and Linguistics, Cambridge University Press, New York, 1990
- MARDİN Şerif, Aydınlar Konusunda Ülgener ve Bir İzah Denemesi, Toplum ve Bilim, nr. 24, 1984
- MATTELART Armand, Beyin İğfal Şebekesi, Uluslararası Reklamcılık, Ayrıntı Yay., İstanbul, 1995
- MERQUIOR J. G., Foucault (Çev. Nurettin Elhüseyni), Afa Yay., İstanbul, 1986
- RAPAPORT William J., Holism, Conceptual-Role Semantics, and Syntactic Semantics, Minds and Machines 12: 3–59, Kluwer Academic Publishers, Netherlands, 2002
- RIGEL N., Şahlanan Şiddet, Der Yay., İstanbul, 1995
- ROSENAU Pauline Marie, Postmodernizm ve Toplumbilimleri (Çev. Tuncay Birkan), Bilim ve Sanat Yay., Ankara, 1998
- SARUP Madan, Post-Yapısalcılık ve Postmodernizm (Çev. Abdülbaki Güçlü), Bilim ve Sanat Yay., Ankara, 2004
- SEARLE John R., Bilinç ve Dil (Çev. Muhittin Macit-Cüneyt Özpilavcı), Litera Yay., İstanbul, 2005
- SIMITH Philip, Kültürel Kuram (Çev. Selime Güzelsarı-İbrahim Gündoğdu), Babil Yay., İstanbul, 2005
- SUNAR İlkay, Düşün ve Toplum, Doruk Yay., Ankara, 1999
- UZUN Nadir Engin, Anaçizgileriyle Evrensel Dilbilgisi ve Türkçe, Multilingual Yay., İstanbul, 2000